

zük meg, hogy Reiter Róbert forrón lázadó városos költészete mögött — mennyi érzékletességgel és érzékiséggel! — ott zihál, vonaglik az az alföldi táj, amelyben Bartók Béla látta meg a napvilágot. És amelynek hegyes-völgyes pereméről egy másik avantgardista robbant bele hajdani irodalmunkba, Szilágyi András, a bécsi *Akasztott emberben* költőként indulva. S azt is, hogy Temesvárt élt, még Reiter Róbert költői jelenléte idején, a magyar szecesszió egyik legizgalmasabb prózaírója: Gozdsu Elek. És az íróbarátság Endre Károllyal, Franyó Zoltánnal. S hogy élt ott egy másik teljesen ismeretlen avantgarde költőnk, Honti Tibor is. S tegyük szóvá azt is, hogy Reiter Róbert a *Ma* lapjain volt együtt a futurista költő Kahána Mózzsal. És vele együtt van jelen a *Mában* Illyés Gyula, Déry Tibor és Barta Sándor. Arról nem is szólva, hogy a *Ma* az avantgarde egyik európai gyűjtő- és gyűjtőpontja. Amiben Reiter Róbertnek Kassák szembetűnő szerepet juttatott. És még annyit, hogy ez a kis terjedelmű életmű egyidőben született és bontakozott ki Bartalis János avantgarde lírájával, valamint a szintén fel nem támasztott, „Az 1 2 3 4 ... költő” Gaál Gábor expresszionista költészetével. De miért soroltuk fel mindezeket? Bizonyítandó: nem véletlen jelenségről van szó, Reiter Róbert egy irodalomtörténetünkől kimaradt, korszerűtlenül meg nem értett fejezet kulcsfigurája.

1919 után teremődő nemzeti irodalmunknak a kortársi modernséget ápoló folyóirataiból — *Napkelet*, *Genius*, *Új Genius*, *Pertszkóp* — Reiter Róbert hiányzik. Mire — a *Ma* megszűnte után — megjelenik a *Korunk* és az *Erdélyi Helikon*, Reiter Róbert végleg elhallgatott. A húszas évekbeli romániai magyar irodalom hagyta volna elveszni ezt a költőt? Minden jel szerint igen.* Nem fért el az alakuló csoportokban, nem a magát partikulárisan „erdélyinek” meghatározó és az avantgarde-tól tartózkodó tömörülésben. Idehaza még „magányos” sem volt: nem létezett. Pedig lírája „itt és ma”-költészet, de másképpen. Az emberiségi sors tragikumának egyszerre gyűjtő és sorvasztó viharai fújnak át rajta, nem a kozmosz képzeletbeli szelei, nem patakok, nem fenyőzúgás. Valóban semmi „transzilván” benne. De ettől még se nem sznob, se nem kozmopolita. Egyszerűen csak költészet. Nem mindennapi költészet. Független, szabad ember-költészet, akkor: itt és ma.

REITER RÓBERT

MISZTIKUS VERS

**A tizenkettedik órában elindult a csatornák förtelméből
s az arcán sárga-lilán foszforeszkál a nyomor
elindult a kripták fertőzött mélységéből s a szeméből
a pincék halálos nyirka csurgott**

**örömök máglyája énekelt a hangjában s a sarkokon
hirtelen elolvadt a jéghegyek borzalma
gesztusában fölcsirázott a jóság és garázda tigrisek
nyaldosták a tenyerét**

**az éjszakák fenekén kereste az embert s a korcsmák
lúgos szitokkal megmárták a szemeit
a nappalok meggyulladt sebeiben lábolt s a koldusok
és csavargók letérdeltek a porba**

**cirkuszokba templomokba s a részeg orfeumokba kiál-
tott: ember hol vagy?!
s az örömlányok letörülték ajkukról a festéket s az
alázatosak összetörték a szenvedő kereszteteket**

**a süketek boldogan hunyorogtak mert végtelen víz-
esések zuhogtak a térben**

* Irodalomtörténetírásunk fellendülő avantgarde-kutatására vár a ma Franz Liebhard néven, németül író Reiter Róbert elhallgatása körülményeinek és okainak feltárása. A szerk.

a vakok áhitatosan térdre rogytak, mert a rónák vörö-
sek voltak és zöld meg sárga tobzódott a vérben

az újságokban délután öngyilkosoktól hemzsegett a sta-
tisztika s a kávéházak vacogva megdermedtek
este pedig összebújtak a szederjes utcák és gyáva
romantikában kuporgott a hold.

(Ma, 1919)

SÚLYOS EMBERI SOROK

Csillag lavinák zuhannak az úrben s a tűzoltók
vijjogva gázolják a csöndet
a förtent asszonyok megfojtják a lámpákat
s az emberek ökle börtönöket dönget

testvércélok gyúlnak a horizont mélyén s egy
fölsajgó kiáltás tömegeket zaklat
fogamzott gyűlöletből kisarjad az akarat s egy
roskadó templomon eltorzul az ablak

agóniába süllyednek a járványos kórházak
mozdonyok fetrengenek egy karambol sebein és
tüdőbeteg szállodákat fojtogat a köszén

kenyértelenek fölbattyúzzák megfeneklett sorsukat
s a vajúdo hajnalban összetorlódnak a vonító
gyárak és konflislovak döglődnek
a kanálisok gőzén

(FELEJTHETETLEN AZ IDŐ ...)

Felejthetetlen az idő, mely elszakított társaimtól és
röppentyűinek tömegével állandóan fölöttem hömpölyög

mindamellet hibátlanul lélegzem, fölemelt szívvel
naphosszat járkálok a hangtalanság felületén
marék füvet s egy tönkretett galambot viszek magam-
mal, az ibolyákat |mind kiejtem szemeimből hogy nyom-
mon kövessem elszéledt álmaimat

dicsérem a meleg légáramlatokat melyek elnyúlnak mint
a dajkák éneke vagy karcsú testükkel szótlantul |mellém
fekszenek

ki látja kalapom alatt az érthetetlen verebeket?
porból meg csipetnyi hóból gyúrtam őket s ha fáradtak,
meghálnak a hosszúhajú festőnél. Ő pedig a lantszívű
mester aki rálehel tavasszal a vérszegény lányokra
s a sóhajait mind szélnek ereszti

vékony kezeivel leemeli szívéből az alkonyatot
anyám az elveszett rózsényalábra gondol
nyugalomgyékényen ül az Űr s a viharlepedőkre ügyel
sirass ó sirass
a vakok fájdalmas mellét megérintem helyetted

(Ma, 1924)

(NEM NEVEZHETLEK ...)

Nem nevezhetlek misztikus lehetnek
bizonyos hogy örökké fogunk élni mint az elektromos hullám
a boldogtalanok kék koporsóját vedd le vállaimról

este van
a szél nyelvén fényleni kezdenek a fű-hegedűk
ó gondolj a barátainkra kik a gyanú árnyékában születtek

látod a kisdedek is megérkeznek aranyfüst-ingben
a csend növényzete megmozdul a kezéd alatt

szavunk alvó pillangók tanyája
viharak jönnek a csodák uszályával
egy ismeretlen zuhatag alatt várakozunk étlen-szomjan
a csillagok lépcsőzetén sorfalat áll az idő

a halál együgyű szolgálói
a viaszból való kisasszonyok
s az ég emlései mind leereszkednek a völgybe

(1924)

JEROMOS

Jegyenye meg csúnya nagy felhő,
és Jeromos, a semmirekellő, akinek hangja könnyű, mint a pára,
feje fölött két rózsagally keresztben,
hölgyeim, a könnyeikre okvetlenül számítok.

Ismerem a szalmapapucsait és az örök szerelemrostélyt lelkében,
de mindez csak egy daltöredék, melyet ellop a szél;
Ó, Jeromos, a természet sekrestyése s a rettenthetetlen vándor,
sokat tülekedik ő a közönnel s az emberek fekete sóhajával.

Volt egy elvetemült barátja, kit dicsért, mint az őszinte szót,
volt egy kedvese, ki elmerült a ködben, mint a szenvedő hattyú,
száműzött is volt ő a halál vidékein,
figyeljetek, most társalog a szívével.

A felkelő napot tartja kezeiben
s a szél, mely fölötte csillámlott, meghal, mint egy érintetlen
leány;
ó csodálatos idő, melyben Jeromos a bajokat megosztja velünk,
s a hatalmas év megmozdul csöndesen.

(Magyar Írás, 1926)